

К О Н С П Е К Т
ПО
ИСТОРИЯ НА РЕТОРИКАТА
за кандидат-докторантски изпит

1. Ораторство и реторически идеи в Древния Изток

- Извори за ораторството в Древния Изток – Епос за Гилгамеш, Старият Завет, Омировият епос, Махабхарата, Авеста, учението на Буда.
- Реторически идеи и възгледи върху ролята на словото и ораторското обучение в Древния Изток – поучения, „Книга на мъртвите“, „Спор на разочарования с неговата душа“, „Красноречивият селянин“, „Вавилонска теодицея“, „Слуга, изпълнявай каквото ти кажа“, „Книга на Йов“. Древноиндийските философски школи – теория на спора („ваковакия“) и теория на аргументацията.
- Политическо красноречие в Древния Изток. Древен Шумер. Древен Египет. Хетско царство. Омировият епос и Омировата традиция. Древен Китай. Древна Индия.
- Епидейктика и политическа епидейктика в Древния Изток.
- Дипломатическо красноречие в Древния Изток.
- Военно красноречие в Древния Изток.

2. Реторика и ораторство в Древна Гърция

- Условия и фактори за развитие на реторическото изкуство в гръцките полиси през VI-V в. пр.Хр. Социално икономически промени в гръцкия свят на границата между Архаичната и Класическата епоха. Реторика и демокрация. Фигурата на оратора-политик. Реторическото обучение на политическите елити.
- Емпедокъл. Тизий и Коракс. Горгий и Първата софистика – теоретични идеи и ораторски съчинения („Похвала за Елена“, „Защитна реч в полза на Паламед“, „Надгробна реч“). „Горгиеви фигури“. Протагор.
- Изократ (436-338) и неговата реторическа школа. Обучение и социално-икономически условия за формирането на оратора-политик. Епидейктично красноречие и идеология – *и гърци вече се наричат по-скоро тези, които имат нещо общо с нашата култура, отколкото с общия ни произход*. Реторическите идеи на Изократ и терминът „кайрос“. Реторика и софистика.
- Сократ. Диалектическият метод на Сократ (сократова беседа, ирония, майевтика).
- Платон и реториката. Ролята на словото в диалога *Тимей*. Диалогът *Горгий*: четирите „истински“ и четирите „фалшиви“ изкуства; възраженията на Платон срещу софистичната „ласкателна“ реторика. Диалогът „Федър“: философската реторика („психагогия“).
- „Реторика към Александър“ на Псевдо-Аристотел.

- Идеите на Аристотел. Трактатът „Реторика“: същност и функции на реторическото изкуство; теория на реторическата аргументация (индуктивни методи, ентимема); теория на стила. „Топики“. „За софистическите опровержения“.
- Ораторска практика и „логография“ през V-IV в. пр.Хр. Канонът на десетте оратори. Антифонт и неговата „Реч против мащехата отровителка“. Лизий: „Срещу Ератостен“, „За убийството на Ератостен“; неоригинални произведения на Лизий – речта в защита на нелюбения пред влюбения, запазена в Платоновия „Федър“. Ликург и неговата реч „Срещу Леократ“. Динарх и неговата реч „Срещу Аристокгейтон“.
- Ораторска практика и логография през V-IV в. пр.Хр. Демостен (384-322). Живот и дело. „Филипики“. „За венеца“. Есхин и речите „За лъжливото пратеничество“ и „Срещу Ктезифонт“.

3. Реториката през Елинистическата епоха

- Оформяне на стилистиката като самостоятелен клон на реториката. Теофраст. Псевдо-Деметрий Фалернски и трактатът „За стила“. Дионисий Халикарнаски. Азианският стил – специфики и видове.
- Хермагор от Темнос и ранните сведения за теорията на пренията.
- Теон Александрийски и ранните сведения за реторическите упражнения („прогимназми“).

4. Реторика и ораторство в Древен Рим

- „Старите“ римски оратори от републиканската епоха. Достоверност и мит в „Римска история“ на Тит Ливий, в съчиненията на Гай Салустий Крисп, в „Успоредни животописи“ на Плутарх. Апий Клавдий Цек. Марк Порций Катон Стари. Братята Гракхи.
- Красноречието на римската република от I в. пр.н.е. По Гай Салустий Крисп: Гай Аврелий Кота, Гай Лициний Мацер, Марк Емилий Лепид, Луций Марций Филип, Гай Юлий Цезар, Марк Порций Катон Млади.
- Марк Тулий Цицерон (106 - 43 г.пр.н.е.) – „Катилинариите” - шедьоври на Цицероновото красноречие. „Филипиките” на Цицерон. Съдебни речи на Цицерон – „В защита на Секст Росций от Америя”, речи по процеса срещу Верес”, „За Милон” и др. Ораторство и литература в „Реч в защита на поета Архий“. Реторически трактати: „За намирането на материала”, „За оратора”, „Брут”, „Оратор”, „За най-добрия род оратори”. Псевдо-Цицерон и „Реторика към Херений“.
- Марк Фабий Квинтилиан (около 36-94) и неговият трактат „За обучението на оратора“. От философията към естетиката и педагогиката. Упадък на римското красноречие.
- Реторика и пропаганда през епохата на Принципата. Реалност и инвектива (порицаващо слово) в „Дванадесетте цезари“ на Гай Светоний Транквил и в съчиненията на Тацит.

- Плиний Млади. Епистолагафия. Тържествено красноречие – „Панегирик за Траян“.

5. Късноантична и византийска реторика

- Втората софистика. Социално-икономически и идеологически предпоставки за интелектуалния подем от края на I до втората четвърт на III в. Представители (Дион Хризостом, Полемон, Ирод Атик, Лукиан, Апулей и др.). Хермоген от Тарс и формирането на византийския реторически Канон. Елий Аристид и Псевдо-Елий Аристид.
- Третата софистика и късноантичните школи. Атинските ретори от IV в. Антиохийската школа и творчеството на Либаний. Константинополският университет. Упадък на школите през VI в.
- Реторическият Канон във Византия. Реторически упражнения (прогимназми).
- Реторическият Канон във Византия. Теория на пренията.
- Реторическият Канон във Византия. Теория на стила.

6. Реторика и ораторство в Средновековния Запад

- Формиране. Ролята на Августин Блажени (произведенията „Изповеди“ и „Монолог“). Особенности на аргументацията.
- Изкуството на поезията (*ars poetriae*).
- Изкуството на епистолагафията (*ars dictaminis*).
- Изкуството на проповедта (*ars praedicandi*).

7. Старобългарско средновековно ораторство

- Поглед към красноречието в България преди приемането на християнството – полемиките в дворовете на ханове Омуртаг и Маламир.
- Делото на св. св. Константин-Кирил Философ и Методий като мост между византийската и старобългарската културно-литературна и ораторска традиция.
- Апологетико-полемично красноречие (*За буквите* на Черноризец Храбър и *Беседа против богомилите* на Презвитер Козма). Поучително красноречие в Първата българска държава – поученията на Климент Охридски, беседите на Константин Преславски, творчеството на Йоан Екзарх. Тържествено красноречие в Първата българска държава. Симеоновият сборник и похвалите за цар Симеон.
- Военно красноречие при освобождението от византийско владичество – цар Иван Асен I, „Реч пред войската“. Зараждане и развитие на Търновската книжовна школа. Стилът „плетение словес“. Епидейктичното творчество на патриарх Евтимий Търновски. Светската епидейктика (похвали за цар Иван Александър). Епидейктичното и поучителното творчество на Григорий Цамблак.
- Поучителното красноречие през епохата на Османското владичество. Дамаскинали – влиянието на Дамаскин Студит, Агапий Ландос и Илия

Миниат върху българската ораторска проза. Поучителните слова на Йосиф Брадати, Теофан Рилски, „Никола Петков“.

8. **Реториката през Ренесанса.** Италианският хуманизъм и реториката (Франческо Петрарка, Пико дела Мирандола, Хуан Луис Вивес, Джанбатиста Вико, Рудолфо Агрикола, Петър Рамус). „Войната на думите“ в религиозните борби между католици и протестанти през XVI-XVII в.
9. **Ораторството във Франция от епохата на Френската революция.** Мирабо, Дантон, Робеспьер, Марат.
10. **Реториката във Великобритания.** Движение за красноречие и приносът на Томас Шеридан. Белетристичното движение и творчеството на лорд Кеймис и Хю Блеър. Научна реторика. Творчеството на Джордж Кемпбъл и Ричард Уотли.
11. **Ораторството през XX в.**
 - Ораторството на диктаторите.
 - Ораторството през Първата и Втората световна война.

ЛИТЕРАТУРА

Основна

- Александрова, Д. *Основи на реториката*, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2013.
- Грашева, Л. Поглед върху старобългарската ораторска проза. - В: Стара българска литература. Т. 2. Ораторска проза. С., 1982.
- Kennedy, G. *A New History of Classical Rhetoric*, Princeton: Princeton University Press, 1994.
- Murphy, J. *Rhetoric in the Middle Ages. A History of the Rhetorical Theory from Saint Augustine to the Renaissance*, Berkley – Los Angeles: Berkley UP, 1974.
- Петканова, Д., *Старобългарска литература IX-XVIII в.*, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1997.
- Петрински, Г. *Късноантична и византийска канонична реторика*, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2014.
- Радева, В. *Велики оратори и политици на Франция*, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2014.
- Руменчев, В. Антология на ораторската реч“ - 3 хил. пр.н.е. - средата на 2 хил. сл.н.е.
кн. 1. Древен Изток. Оратори от Епоса. С., 2012.
кн. 2. Оратори на Древна Гърция и Рим. С., 2012.
кн. 3. Оратори от Исус до пророците на маите. С., 2012.
- Руменчев, В. *Ораторското изкуство на Древния Изток*, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2004.

Допълнителна

- Аверинцев, С.* Гръцката „литература“ и близкотоизточната „книжнина“ (Противостоене и среща на два творчески принципа). - В: Богданов, Б., съст. Традиция. Литература. Действителност. Проблеми на старогръцката литература и световното литературознание. С., 1984.
- Авъл Гелий.* Атически ноци. С., 1985.
- Аристотел.* Реторика. С., 1986.
- Аристотел.* За поетическото изкуство. С., 1975.

- Аристотел.* Атинската полития. С., 1993
- Аристотел.* Политика. С., 1995.
- Аристотел.* Топика. С., 1998.
- Демостен.* Велики оратори. Избрани речи. С., 1982.
- Квинтилиан.* Обучението на оратора. С., 1982.
- Велики оратори (Мирабо, Дантон, Марат). С., 1989.
- Александрова, Д.* Реториката на древните. С., 1983.
- Александрова, Д.* Античните извори на реториката. С., 1984.
- Александрова, Д.* Проблеми на реториката. С., 1985.
- Александрова, Д. и В. Руменчев.* Учебник по реторика. С., 1987.
- Александрова, Д.* Реторически принципи в древна Индия. - В: Индия в българската наука. С., 1997.
- Апресян, Г.* Ораторско искусство. М., 1978.
- Беливанова, Б.* Предговор. - В: Древнокитайски мислители. С., 1980.
- Беседи по реторика. (Сборник лекции.) С., 1976.
- Богданов, Б.* Демостен ораторът. - В: Демостен. Речи. С., 1982.
- Богданов, Б.* История на старогръцката култура. С., 1989.
- Богданов, Б.* Литературата на елинизма. С., 1999.
- Богданов, Б.* Мит и литература. С., 1998.
- Богданов, Б.* Омировият епос. С., 1996.
- Богданов, Б.* Ораторско изкуство и реторика в античния свят. - В: Лекции по реторика. С., 1978.
- Богданов, Б.,* съст. Традиция. Литература. Действителност. Проблеми на старогръцката литература и световното литературознание. С., 1984. 4
- Богданов, Б.* Цицерон и античната критика. - В: Цицерон, М. Т. За оратора. С., 1992.
- Ботева, М.* Речник по реторика. В. Търново, 1993.
- Василев, К.* Красноречието. С., 1989.
- Драгова, Н.* Жанрова трансформация на Евтимиевото житие за света Петка Търновска през XVI-XVIII век. - В: Търновска книжовна школа. Т. 4. Културно развитие на българската държава. Краят на XII-XIV в. С., 1985.
- Дуйчев, И., К. Куев.* Българската литература през XIV в. - В: История на българската литература. Т. 1. Старобългарска литература. С., 1963.
- Дьяконов, И. М.* Аморејско втoржение, падение III династии Ура и возвышение I династии Исина. - В: История древнего Востока. Зарождение древнейших классовых обществ и первые очаги рабовладельческой цивилизации. Ч. I. М., 1983.
- Дьяконов, И. М.* Ассиро-вавилонские источники по истории Урарту. - В: ВДИ, 1951, № 2.
- Дьяконов, И. М.* Вавилонская идеология и культура. - В: История древнего Востока. Зарождение древнейших классовых обществ и первые очаги рабовладельческой цивилизации Ч. I. М., 1983.
- Дьяконов, И. М.* Государственный строй древнейшего Шумера. - В: ВДИ, 1952, № 2.
- Дьяконов, И. М.* Законы Вавилонии, Ассирии и Хеттского царства. - В: ВДИ, 1952, № 3.
- Дьяконов, И. М.* Идеология царства Шумера и Аккада. - В: История древнего Востока. Зарождение древнейших классовых обществ и первые очаги рабовладельческой цивилизации Ч. I. М., 1983.
- Дюбоа, Ж.* и др. Общая риторика. М., 1986.
- Елиаде, М.* Мит и реалност. С., 2001.
- Ебелинг, П.* Реторика. С., 2002.
- Иванов, В., Й. Ведър и др.* Основи на ораторското изкуство. С., 1989.
- Иванов, Вълo.* Корени и традиции на ораторското изкуство в България. С., 1986.
- Изократ.* Речи. С., 2008.
- Кальянов, В. И.* Артхашастра - важнейший памятник индийской культуры. - В: Артхашастра или науки пилитики.. М.-Л., 1959.
- Камбуров, И.* Древноиндийската философия в парадигмата на мъдростта. Голямата игра. С., 2002.
- Лекции по реторика (Сборник.). Съст. Александрова, Д. С., 1978.
- Лихачев, Д. С.* „Преодоление слова” в стиле „плетения словес” и историко-литературное значение этого явления. - В: Търновска книжовна школа. Т. 2. Ученици и последователи на Евтимий Търновски. С., 1980.
- Методиева, Л.* Парламентарна реторика. С., 2002.
- Мадлен, Л.* Оратори на великата френска революция. БМГ.
- На небето и земята. Шумерска и акадска поезия. Съставил и превел Г. Крумов. С., 1986.

- Петканова, Д.* Реторическата проза през Средновековието. Родове, особености, обща характеристика. - В: Литературна мисъл, 1974, № 6.
- Петканова-Томева, Д.* Нови черти на похвалното слово през XIV-XV в. - В: Търновска книжовна школа. Т. 1. С., 1974.
- Пикио, Р.* Върху изоколните структури в средновековната славянска проза. - В: Лит. 5 мисъл, 1980, № 3.
- Плутарх.* Успоредни животописи. С., 2013.
- Поптодоров, Т.* Омилетика. Т. 1. Теория на проповедта. С., 1992.
- Поптодоров, Т.* Омилетика. Т. 2. История на проповедта. С., 1992.
- Поптодоров, Т.* Практическа омилетика. Ч. 4. С., 2000.
- Радев, С.* Политическото красноречие в България. - В: Погледи върху литературата и изкуството и лични спомени. С., 1996.
- Радева, В.* Реторика и аргументация. София: УИ СУ, 2006.
- Радева, В.* Реторика. София, БМ, 2000.
- Радева, В.* Реторика на великите философи и апологети. София, БМ, 1998.
- Руменчев, В.* История на ораторското изкуство. С., 1987.
- Руменчев, В.* Невербална комуникация в публичната реч и деловото общуване. С., 2006.
- Салустия.* Исторически съчинения. С., 1982.
- Стара българска литература. Том 2. Ораторска проза. С., 1982.
- Тошев, А.* Ръководство по риторика и красноречие. Пловдив, 1901.
- Троя, А.* Достоевски. С., 2002.
- Търнова-Заимова, В.* Търново между Ерусалим, Рим и Цариград (Идеята за престолен град). - - В: Търновска книжовна школа. Т. 4. Културно развитие на българската държава. Краят на XII-XIV в. С., 1985.
- Таскин, В. С.* Го юй как исторический памятник. - В: Го юй (Речи царств). М., 1987.
- Теофанов, Цв.* Арабската средновековна култура. Т. 1. Контекст, текст, подтекст. С., 2001.
- Тимофеев, Л.* Основи на теорията на литературата. С., 1968.
- Тукидид.* История на Пелопонеската война. С., 1979.
- Христоматия на ораторската реч (съст. В. Руменчев.). С., 1983.
- Христоматия по реторика (съст. Д. Александрова.). С., 1997.
- Цицерон.* Избрани речи. Велики Оратори. С., 1983.
- Цицерон.* За оратора. С., 1992.

доц. д-р Герасим Петрински

София, 2020 г.